

Motion till riksdagen 2005/06:So288

av **Sten Tolgfors (m)**

Socialtjänstens uppdrag

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att låta utreda omfattningen av socialtjänstens utredningar och ingripanden vad gäller barn, över hela landet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att göra en översyn av de lagar som styr socialtjänstens agerande.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att göra en översyn av det diskretionära utrymme som lagen ger socialtjänsten, genom användning av begrepp som ”barns behov” och ”barn som far illa”.
4. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till precisering i förarbeten eller lag av begrepp som ”barns behov” och ”barn som far illa” i berörda lagar, i enlighet med vad som anføres i motionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att låta utreda vilket forskningsstöd som finns för de ingripande åtgärder socialtjänsten vanligen använder vid insatser som rör barn.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att låta utreda hur de ingripande insatser som socialtjänsten gör som rör barn utvärderas och kvalitetsäkras.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att göra en översyn av hur avvägningen mellan personlig integritet och skydd av barns uppväxtvillkor i dag hanteras i lag och av socialtjänsten i landet.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att göra en översyn av socialtjänstens uppföljningsansvar och befogenheter vad gäller svenska barn som hamnar i vanmaktssituationer utomlands.

Fel! Okänt namn på

Motivering

När ett barn omhändertas är det den mest ingripande åtgärd staten kan göra i människors liv. Det är kränkande för människors integritet och får ofta långtgående effekter för både föräldrar och barn. Likväl finns situationer av allvarligt missbruk, vanskötsel eller våld där inget annat val finns, för att värna ett barns möjligheter i livet.

Denna avvägning mellan personlig integritet och skydd av barns uppväxtvillkor är oerhört grannlaga. I styrningen av socialtjänsten och i socialtjänstens agerande måste två principer vägas mot varandra. Föräldrars rätt och skyldighet att ansvara för sina barns uppfostran. Barns rätt till goda uppväxtvillkor och behov av skydd i fall av uppenbara och allvarliga missförhållanden.

Det är uppenbart att det är svårt och grannlaga att entydigt reglera när socialtjänsten får respektive skall gripa in. Samtidigt är det nödvändigt i en rättsstat. Staten skall inte kunna gripa in i enskilda medborgares liv på godtycklig eller odefinierad och omotiverad grund.

Samtidigt är det uppenbart att de regler som styr socialtjänsten inte räcker till när barn som är svenska medborgare får illa utomlands. Sverige har förändrats och många människor med anknytning till andra länder bor här. Svenska barn kan vistas växelvis i både föräldrarnas gamla hemland och sitt eget hemland, Sverige. Socialtjänstens uppföljningsansvar och befogenheter behöver ses över när det gäller barn som hamnar i vanmakt utomlands.

Resultat av undersökning i Stockholm

Fyra forskare vid Forsknings- och utvecklingsenheten inom Stockholms socialförvaltning har följt hur det gått för ett urval barn födda mellan 1968 och 1975, från livets början till 25-årsåldern.

Resultatet av undersökningen är att ca 20 % av dessa barn födda i Stockholm har varit föremål för utredning av socialtjänsten. Ca tio procent av barnen har varit föremål för ingripande av socialtjänsten. Ca 75 % av de barn som blir föremål för socialtjänstens insatser har till slut blivit omhändertagna, satta i fosterhem eller institution, enligt en artikel i Svenska Dagbladet 2/10 04. De flesta av barnen var unga, under sju år, när de omhändertogs.

Forskningsledare Knut Sundell kommenterar själv resultaten i SVD: "Vi fann anmärkningsvärt höga siffror. Är det verkligen rimligt att tro att vart tionde barn, två i varje klass, växer upp under sådana omständigheter att samhället måste ingripa." Han säger också: "Det blir som en kedja av olika insatser som avlöser varandra, för några blir det en kronisk historia."

Trots dessa ingripande insatser av socialtjänsten går det i snitt sämre för de berörda barnen, än för andra barn. De är överrepresenterade i kriminalitet, psykisk ohälsa, tidiga graviditeter och bidragsberoende.

Summa summarum vet ingen i dag om socialtjänstens ingripande sammantaget är positiva för barnen, eftersom ingripande också har negativa effekter för barnen.

Sundell tolkar undersökningen så att socialtjänsten går in i situationer som den inte har med att göra och att regelverket för när ingripanden skall ske måste förtydligas. Det verkar ha kommit att vidgas och en gråzon skapats. Alltför mycket lämnas öppet för socialtjänsten att avgöra och bedöma vad gäller ”barns behov” och ”barn som far illa”.

”Vi forskare kan i varje fall inte tala om vad som menas med barn som far illa. Successivt har man vidgat begreppet, det har uppstått en gråzon. Vi behöver få en tydligare gräns för när föräldrar kan anses vara olämpliga.” Detta enligt forskningsledare Sundell.

Dags för lagöversyn

Undersökningen från Stockholm antyder att det i dagens styrning av och regelverk för socialtjänsten finns ett betydande diskretionärt utrymme, det forskarna kallar en ”gråzon”. Man pekar särskilt ut begrepp i lagen som ”barns behov” och ”barn som far illa” som alltför otydliga. Det är djupt otillfredsställande. Forskarna menar också att utrymmet för socialtjänstens agerande har vidgats genom socialtjänstens tolkning, utan att regelverken har vidgats. Resultatet skall ha blivit att ”Mycket resurser läggs troligen ned på saker som socialtjänsten inte har att göra med.”

När vart femte barn blir föremål för utredning och var tionde för ingripande insatser av socialtjänsten finns anledning att ställa frågor om livsvillkoren för barn i Sverige. Men det finns också skäl att ställa frågor om styrningen av socialtjänsten, särskilt mot bakgrund av stockholmsforskarnas bedömning av detta. Det ter sig som en orimlig storleksordning barn som berörs.

Att resultatet av socialtjänstens ingripande insatser inte är bättre ger också anledning till frågor. Forskarna i Stockholm menar att ingripande insatser måste resultera i att det går lika bra för de berörda barnen, som för snittet, för att kunna motiveras. Så är inte fallet, varför frågan bör ställas om dagens insatser är tillräckligt kvalitetssäkrade.

Forskarna pekar också på bristande forskningsstöd för de insatser som socialtjänsten gör, samt brister i utvärdering av insatsernas resultat och kvalitet.

Fel! Okänt namn på

Förslag till agerande

Sammantaget väcker undersökningen av socialtjänsten i Stockholm så många och stora frågor att den bör ge upphov till en rad åtgärder från riksdagens och regeringens sida.

- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att låta utreda omfattningen av socialtjänstens utredningar och ingripanden vad gäller barn, sett över hela landet. Utifrån en bild av omfattningen av detta kan rimligheten i dagens uppdrag till och styrning av socialtjänsten bedömas.
- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att göra en översyn av de lagar som styr socialtjänstens agerande, med anledning av vad som ovan anförts.
- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att göra en översyn av det diskretionära utrymme som lagen ger socialtjänsten, det forskarna kallar en ”gråzon”, genom begreppen ”barns behov” och ”barn som far illa”. Begreppen bör preciseras i förarbeten eller lag.
- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att låta utreda vilket forskningsstöd som finns för de åtgärder som vanligen används av socialtjänsten vid insatser som rör barn. Att insatserna baseras på forskning och beprövad erfarenhet är ett grundläggande kvalitetskrav vid ingripande agerande.
- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att låta utreda hur de insatser som socialtjänsten gör som rör barn utvärderas och kvalitetssäkras. Att resultaten följs upp är också ett grundläggande kvalitetskrav vid ingripande agerande.
- Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att göra en översyn av hur avvägningen mellan personlig integritet och skydd av barns uppväxtvillkor idag hanteras i lag och av socialtjänsten i landet. En löpande diskussion och problematisering av detta är nödvändig i en rättsstat.
- Socialtjänstens agerande och de regler som styr socialtjänsten måste också ses över i perspektiv av att Sverige har förändrats och att många människor med anknytning till andra länder bor här. Dagens regelverk räcker inte till när barn som är svenska medborgare far illa utomlands. Socialtjänstens uppföljningsansvar och befogenheter vad gäller svenska barn som hamnar i vanmaktssituationer utomlands måste ses över. Detta utvecklas i särskild motion.

Stockholm den 26 september 2005

Sten Tolgfors (m)